

Danilo Šuster

Moč argumenta – Neformalna logika v teoriji in praksi. Druga, dopolnjena in popravljena izdaja.

Knjigo je izšla s podporo ARRS P6-0144, »Pojem vrline v teoretski in praktični filozofiji«

Aristej: Maribor, 2015

K A Z A L O

Predgovor k drugi izdaji

Iz predgovora k prvi izdaji

1. Argument in neformalna logika

2. Analiza argumentov

- 2.1 Argument, sklepanje, dokazovanje
- 2.2 Propozicije in trditve
- 2.3 Prepoznavanje argumentov
- 2.4 Argumenti in razlage
- 2.5 Diagramiranje
- 2.6 Domneve
- 2.7 Logična moč
 - 2.7.1 Argumenti z zapleteno strukturo
 - 2.7.2 Logična moč in zmote
- 2.8 Pravila dopolnjevanja
 - Domneve in najstva
- 2.9 Ocena in povzetek

Vaje 2

3. Analitična orodja

- 3.1 Logični sestavi propozicij
- 3.2 Nujni in zadostni pogoji
- 3.3 Posplošitve
- 3.4 Definicije
 - Pravila
- Povzetek
- Vaje 3

4. Deduktivna orodja

- 4.1 Veljavnost
 - 4.1.1 Deduktivni ali induktivni?
- 4.2 Osnovne deduktivne oblike
 - 4.2.1 Pogojniki
 - 4.2.2 V dilemi
 - 4.2.3 Reductio ad absurdum in hipotetično razmišljanje

4.2.4 Predikatne oblike
4.3 Logična analogija
4.4 Napake pri sklepanjih s pogojniki
Povzetek
Vaje 4

5. Induktivna orodja
5.1 Pravila induktivnega posploševanja
5.2 Razlage
Pravila
5.3 Vzročni argumenti
5.4 Argumenti po analogiji
Zgradba in ocena
Povzetek
Vaje 5

6. Zmote
6.1 Problematične premise
6.1.1 Prikrita ali neupoštevana dokazila
6.1.2 Krožno sklepanje
6.2 Zmote relevance
6.2.1 Ignoratio elenchi
6.2.2 Ad hominem
6.2.3 Ad ignorantiam
6.2.4 Spolzke strmine
6.2.5 Dvoumnost in jezikovne zagate
Povzetek
Vaje 6

7. Argument »v živo«
7.1 Debata
7.2 Nekaj tipičnih napak
7.3 Nekaj daljših primerov
Ekološke teme
Dejstva in norme: o rabi drog
Vstop v Nato?
7.4 »Gropa« analiza
Hrošček bombardier
7.5 Kratka navodila
Rešitve izbranih nalog
Vaje 2
Vaje 3
Vaje 4
Vaje 5
Vaje 6

Literatura
Stvarno kazalo

Predgovor k drugi izdaji

Tudi po zaslugi knjige *Moč argumenta: logika in kritično razmišljanje* (1998) neformalne logike, preučevanja »vsakdanjih« argumentov in tehnik kritičnega razmišljanja pri nas dandanes ni več treba posebej predstavljati in uvajati. Knjiga je že zdavnaj pošla, zato sem se odločil za drugo, predelano, popravljeno in dopolnjeno izdajo. Besedilo sem preuredil in ga organiziral kot nekakšen »kovček« neformalnih logičnih »orodij« za preučevanje argumentov v vsakdanji rabi. Številne predelave in dopolnitve so raztresene po celotnem besedilu, omenim naj le nekaj večjih sprememb. V okviru teoretskih napotkov zdaj na začetek analize določenega besedila postavljam vprašanje okvira in teme ter zastavitev vodilnega vprašanja. Ena najtežjih nalog v razčlenitvi argumentov je dodajanje domnev, zato temu posvečam več pozornosti. Opozarjam tudi na razliko med dejstvi in najstvi ter na napake pri sklepanjih, v katerih nastopajo pogojniki. Spremenjeno in drugače zastavljeno je poglavje o argumentativnih zmotah. Pri daljših in kompleksnih argumentih ob glavni poti do sklepa velikokrat teče še več drugih smeri argumentiranja, avtor(ica) argumenta odgovarja na dejanske ali zgolj možne ugovore, obravnava argumente nasprotne strani. Analiza je težavna, učbeniški napotki, s katerimi bi »na prste« izračunali, ali je argument dober, pa ne zadoščajo. Zato sem na koncu knjige dodal poglavje »argumenti v živo«, v katerega sem vključil razdelek o *debati*, obravnavo daljših odlomkov pa tudi nekaj tipičnih napak in slabših razčlenitev bolj kompleksnih argumentov.

V novi izdaji sem imel v mislih predvsem današnjega »slehernika,« ki naleti na argumente na svojih priljubljenih spletnih mestih (oglejte si rubriko »komentarji«), v vroči razpravi s kolegi(cami) ali večerni TV polemiki, redkeje pa razmišlja in razpravlja o obstoju materije ali nesmrtnosti duše. Zato sem izločil obravnave zahtevnejših filozofskih argumentov (pa tudi nekaj danes zastarelih besedil z drugih področij). Obseg pa zato ni nič manjši, saj sem vključil vrsto novih analiz, posodobil in »lokaliziral« sem primere v vajah ter na koncu dodal rešitve izbranih nalog.

Prenovljena izdaja je nastala v okviru raziskovalnega programa P6-0144, »Pojem vrline v teoretski in praktični filozofiji.« Pojem vrline, ki izvira iz etike, doživlja preporod na različnih področjih, predvsem v spoznavni teoriji. Spoznavne vrline so lastnosti posameznikov, ki jim pomagajo pri uresničevanju njihovih spoznavnih ciljev, ki se sicer ne pokrivajo vedno s cilji argumentacije, pa vendar najdemo zanimive vzporednice med dvema sodobnima šolama vrlinske epistemologije in neformalne logiko. Prva šola razume vrline kot zanesljive spoznavne sposobnosti, med katerimi imajo pomembno mesto sklepalne veščine. Druga šola razume intelektualne vrline kot pridobljene značajske značilnosti, za katere smo odgovorni in se osredotoča na intelektualno poštenost in skromnost, nepristranost, upoštevanje alternativ in dokazil, tudi tistih, ki govorijo proti našim lastnim prepričanjem, »skrb« za resnico Prvi tip vrlin vključuje prav sposobnosti deduktivnega in induktivnega sklepanja, obvladovanje veščin logičnega sledenja v najširšem smislu. Drugi tip vrlin in z njimi povezanih »slabosti« pa je pomemben v preučevanju zmot, ki so za nekatere sploh osrednji predmet neformalne logike. Mislim, da raziskave v spoznavni teoriji vrlin odpirajo poti do novih razmislekov o neformalni logiki in veščinah kritičnega mišljenja.

Maribor, maj 2015

Iz predgovora k prvi izdaji

Logika kot veda o dokazovanju je morda tista znanost, ki je v zadnjih sto letih doživela največji napredek. Kdor pa se z logiko šele začenja seznanjati, težko uvidi neposredno uporabnost sodobnih logičnih dosežkov. Razlog za to je razkorak med formalnimi metodami in obravnavo sistemov sklepanj kot posebnih matematičnih predmetov in uporabnostjo teh spoznanj v preučevanju dokazovanj v njihovem »naravnem« okolju. Pričujoča knjiga zato ubira drugačno pot in uvaja v logiko kot veččino prepoznavanja, analize in ocene dokazovanj, ki nastopajo v kontekstu vsakdanjih razprav – v politični debati, na sodišču, v strokovni reviji, v filozofski in znanstveni razpravi, v polemiki o legalizaciji mehkih drog, v uredniškem komentarju, v navajanju razlogov za sprejem zakonskega predloga, v detektivskem izpeljevanju posledic, ... Tako strogo dokazovanje nekega izreka kot, recimo, dobro utemeljen protest proti prikazovanju nasilja na televiziji, imata lahko skupno neko logično značilnost – v obeh primerih gre za *argument*, neka trditev je, ali želi biti, na razumen način podprta z razlogi za njeno sprejetje.

Pojem argumenta povezuje osnovne tehnike klasične logike, filozofska dognanja o pravilih razmišljanja in razumnega upravičevanja prepričanj in sodobne, neformalne načine preučevanja argumentacije. V preučevanju vsakdanjih argumentov prevladuje pristop neformalne logike, za katero je sposobnost, da znamo svoja stališča podpreti z argumenti ter da znamo oceniti, kako dobri so argumenti, s katerimi nas na vsakem koraku v nekaj prepričujejo, del sposobnosti »kritičnega razmišljanja«. Gre za sposobnost jasne uporabe jezika in oblikovanja idej, poznavanje splošnih pravil dobrega razmišljanja, veččino izpeljevanja utemeljenih posledic in izogibanja neutemeljenim in občutljivost za sporne trditve, skrite domneve in zmotna sklepanja.

V neformalni logiki je poudarek na argumentaciji v naravnem jeziku in problemih »polisa«, ki zadevajo vsakogar. Vendar nas tudi v tem pristopu, kot vedno v logiki, zanimajo splošni standardi racionalnosti, ki so neodvisni od vsebine področja, na katerih jih uporabljamo. Zato neformalna logika ni nezdružljiva z bolj formalnimi pristopi v preučevanju rabe razuma, ki nas vodi bližje k resnici. Filozofe zanima resnica, logike pa oblika, ki resnico (ali vsaj sprejemljivost, kajti resnica je včasih težko dosegljiva) ohranja. Tudi neformalna logika, vsaj v rokah avtorja, daje v preučevanju argumentov prednost tem konservativnim idealom pred uspešnostjo v prepričevanju vsakokratnega občinstva, ki mu je argument namenjen.

...

In na koncu še nekaj zahval. V Sloveniji nas je z neformalno logiko v osemdesetih letih prvi seznanil dr. Matjaž Potrč. Predloga za knjigo je bilo delovno gradivo (Šuster (1997)), ki je nastalo na spodbudo dr. Olge Markič, s finančno podporo projekta Tempus-JEN. Tudi izid pričujoče knjige je omogočil program Tempus na Pedagoška fakulteti v Mariboru (Tempus S-JEP-09574-95), za kar se zahvaljujem koordinatorici dr. Dunji Jutronic in kontraktorju dr. Nenadu Miščeviću.

Maribor, 1998